

КОНЦЕПЦІЯ НАВЧАННЯ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ В МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТАХ І ДОСЛІДЖЕННЯХ

Стаття присвячена аналізу підходів провідних міжнародних організацій до визначення поняття навчання протягом життя, вироблених відповідно до напрямку та цілей їхньої діяльності. У результаті дослідження встановлено ключові позиції, що характеризують зазначену концепцію і є найбільш важливими для перетворення існуючих систем освіти.

Ключові слова: навчання протягом життя, система освіти, ключові компетентності.

Статья посвящена анализу подходов ведущих международных организаций к определению понятия обучения на протяжении всей жизни, разработанных в соответствии с направлением и целями их деятельности. В результате исследования установлены характеризующие данную концепцию ключевые позиции, которые наиболее важны для преобразования существующих систем образования.

Ключевые слова: обучение на протяжении жизни, система образования, ключевые компетентности.

The article deals with the analysis of approaches of the leading international organizations to the defining of the lifelong learning concept developed in accordance with their purposes and the direction of their activity. As a result its characteristics essential for improvement of existing educational systems are identified.

Key words: lifelong learning, system of education, key competencies.

Постановка проблеми. Ідея навчання протягом усього життя посідає ключове місце в ряді прогресивних ідей сучасності. Суспільна значущість цієї концепції полягає в забезпеченні кожної людини здатністю до постійного розвитку, самовдосконалення, всебічної реалізації впродовж усього життя, що, у свою чергу, сприяє забезпеченню процвітання всього суспільства. Тому для кожної держави безперервна освіта стає ключовою сферою соціальної політики, засобом піднесення культурного та економічного потенціалу. Україна як прогресивна держава має створювати умови для підвищення рівня освіченості людей, ефективності їх професійної діяльності. Як зазначається в Національній доктрині розвитку освіти, розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя є пріоритетними напрямками державної політики, яка проводиться з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти протягом життя.

Метою даної статті є аналіз декларативних документів і досліджень провідних міжнародних організацій, у яких знайшла відбиття концепція навчання протягом життя та визначення ключових позицій, що характеризують вказану концепцію.

Виклад основного матеріалу. Ініціатива офіційного запровадження поняття «навчання

протягом життя» у систему освіти належить таким провідним міжнародним організаціям, як Рада Європи, ЮНЕСКО, Організація економічного співробітництва та розвитку, Світовий Банк. Вона стала реакцією на конкретне замовлення професійної сфери. Інакше кажучи, такий підхід орієнтується на систему забезпечення якості освіти, яка б відповідала запитам сучасного світового ринку праці. Таким чином, навчання протягом життя – це спроба узгодити потребу особистості інтегруватися до суспільства з потребою суспільства використовувати потенціал кожної особистості для забезпечення свого економічного, культурного та політичного саморозвитку.

На думку аналітиків, головним викликом світовій системі освіти на сьогодні становить розвиток постіндустріальних форм економічних відносин, що характеризуються безперервною зміною технологій та знань, які забезпечують ці технології [1, с. 8]. Неодноразове повернення людей до освітнього процесу в тій чи іншій формі стає нормою для особистої та професійної самореалізації. Зважаючи на вкрай нестабільну економічну ситуацію в сучасному світі, можна з високим ступенем упевненості стверджувати, що в найближчі десятиліття кожен працівник протягом своєї кар'єри буде

вимушений неодноразово змінювати місце роботи і навіть її профіль. Очевидно, що таке явище супроводжується постійним підвищенням вимог до освіти на всіх її етапах.

Постійно зростаючої актуальності набуває концепція освіти протягом усього життя (lifelong learning). Починаючи з кінця 60-х років XX століття, ця концепція знаходила своє відбиття в різного роду документах провідних міжнародних організацій. 1996 рік був оголошений роком навчання протягом життя Європейським Парламентом і Радою Європи, яка запропонувала всебічну концепцію навчання протягом життя як основу для нових освітніх політик, сприятливих до очікування постійно зростаючої кількості все більш диверсифікованих потреб кожного індивідуума [2].

Вивчаючи досвід реалізації концепції навчання протягом життя, європейські дослідники дійшли висновку, що неможливо висунути єдине узгоджене універсальне визначення даного поняття, яке б включало в себе як концептуальні, так і операційні компоненти. Значення та зміст даного терміна можуть змінюватися протягом часу [3].

Зважаючи на це, й міжнародні організації виробили різні підходи до визначення поняття навчання протягом життя відповідно до напрямку та цілей своєї діяльності. Так, експерти Світового Банку вважають навчання протягом життя ключовим фактором підготовки працівників до умов конкуренції в глобальній економіці. Підвищуючи здатність людей повноцінно функціонувати як членів суспільства, воно сприяє більшій соціальній єдності, зниженню злочинності, а також більш справедливому розподілу прибутків [2].

Подібного бачення поняття «навчання протягом життя» набуло також у документах Організації міжнародного співробітництва та розвитку (OECD), в яких акцентується необхідність пошуків шляхів розвитку економічного потенціалу через нарощування людського капіталу, що, у свою чергу, повинно призвести до підвищення рівня життя та укріплення демократії в суспільстві. Своїм основним завданням OECD визначає пошук практичних рішень з розширення освітніх можливостей усіх людей [4; 5].

Зазначені міжнародні організації сформулювали підхід до інтерпретування поняття «навчання протягом життя», який характеризується дослідниками як «інструментальний» або «прагматичний», оскільки акцентує роль освіти в набутті результатів, що мають економічне вираження, як для окремої особи, так і для суспільства в цілому [6].

Щодо підходу ЮНЕСКО, то він характеризується більш гуманістичним баченням, зосереджуючись скоріше на всебічному розвитку особистості, аніж на аргументації економічної доцільності. На думку експертів цієї організації, навчання протягом життя – це освіта та навчання, розширені таким чином, щоб охопити, по-перше, усе життя людини, по-друге, усі вміня та галузі знань таким чином, щоб застосовувати всі ймовірні засоби з метою забезпечення всіх людей можливостями розвитку себе як особистостей [7, с. 28-35].

Таке розуміння базується на традиціях ліберального просвітництва, яке розглядає освіту як засіб розвитку людської особистості, що призводить до її самореалізації. Тож, такий підхід характеризується науковцями як «прогресивний» або «просвітницький». У його рамках навчання протягом життя є самостійною цінністю [8, с. 25].

Як зазначають аналітики, протягом останніх десятиліть відбувається розширення семантичного поля терміна «навчання протягом життя». Консолідуючим є визначення даного поняття, подане в доповіді Європейської комісії щодо показників якостей освіти протягом життя, яке є результатом обговорень на ряді самітів Ради Європи. Під навчанням протягом усього життя вбачається вся навчальна діяльність, здійснювана протягом життя, спрямована на покращення знань, умінь та компетентностей в особистій, громадській, суспільній та/чи професійній сфері [9, с. 7].

Таке визначення, на нашу думку, надає можливість об'єднати обидва зазначені підходи до концепції навчання протягом життя. Воно охоплює всі аспекти життєдіяльності особистості, уключає всі її потреби, перетворюючи освіту на рушійну силу саморозвитку та особистісно значущу цінність. Метою навчання протягом життя стає всебічний розвиток людини, її інтелектуального, соціального та духовного потенціалу.

Аналіз різного роду документів і меморандумів провідних міжнародних організацій, у яких знайшла відбиття концепція навчання протягом життя, дозволив виділити позиції, що характеризують дану концепцію:

1. Поняття «навчання протягом життя» охоплює навчання, що проходить через весь життєвий цикл із раннього дитинства до глибокої старості. Воно включає формальну (formal) освіту (початкова, загальна середня освіта, середня професійна освіта, вища освіта, освіта після закінчення ВНЗ), неформальну освіту (nonformal) (спланована навчальна діяльність загальнокультурного та професійного спрямування за межами офіційних навчальних закладів) та інформальну/соціально-побутову/спонтанну (informal) форму навчання (індивідуальна пізнавальна діяльність, що супроводжує повсякденне життя, реалізується за рахунок власної активності індивідів в оточуючому культурно-освітньому середовищі).

2. Освітні системи не можуть більше робити акцент на навичках виконання певних завдань, а повинні зосередитися на розвитку в учнів умінь приймати рішення і розв'язувати завдання, а також вчити їх навчатися самостійно та разом з іншими. Успішна діяльність у сучасному суспільстві вимагає засвоєння нових знань та розвитку нових компетентностей, які стають інструментами для ефективного саморозвитку громадян і включення їх у суспільну та професійну діяльність, а також є вигідними для всього суспільства загалом.

3. Навчання людей вимагає нової системи освіти. Більшість існуючих освітніх систем не забезпечують учнів необхідними компетентностями

у достатній мірі. Навчання, що базується на запам'ятовуванні великого обсягу інформації, при якому вчитель є центральною фігурою, а весь процес навчання здійснюється в чіткій відповідності до жорстких офіційних директив, повинно поступитися місцем навчанню нового типу, орієнтованому на індивідуальні потреби кожного учня. У центрі такого навчання – творчість, практика, аналіз і синтез знань, акцент робиться на навчанні через практичні дії, на роботу в командах і творче мислення. Таке навчання ґрунтується на паритетній співпраці всіх учасників процесу.

4. Основою навчання протягом життя є базові компетенції, яких повинні набути всі учні для повноцінної реалізації своїх особистих і соціальних потреб. Ключову роль у оволодінні базовими компетентностями відіграють школи. Важливість ефективної загальної середньої освіти для навчання протягом життя підсилює роль шкіл у сучасному суспільстві.

5. Суттєвої трансформації вимагає система підготовки вчителів. Нова концепція освіти передбачає виникнення нової ролі вчителів, яким самим необхідно оволодівати новими вміннями, ставати тими, хто навчається протягом життя для засвоєння нових знань, педагогічних ідей і технологій. По мірі того як навчання набуває форми співпраці, професійний розвиток учителів має сприяти розвитку професійних мереж і перетворенню шкіл на організації, що навчаються.

б. Національні системи навчання протягом життя повинні бути зіставлюваними на базі спільних загально визначених стандартів. Вимірювальними одиницями для визначення результатів навчання протягом життя, у відповідності до яких можливо оцінити все навчання, є ключові компетентності.

Висновки. Таким чином, по суті йдеться про формування нової освітньої парадигми, основними характеристиками якої є гнучкість, адаптивність, наступність усіх етапів освіти та єдність всіх її форм; озброєння всіх учнів комплексом компетентностей, які забезпечать їхню готовність до повноцінного функціонування в сучасному стрімкозмінному світі, здатність швидко реагувати на запити часу, розширять можливості участі громадян у культурній, соціальній і політичній діяльності країни; гуманізація навчання, яка полягає в утвердженні людини як найвищої суспільної цінності, створенні максимально слушних умов для сприяння її інтелектуальному та культурному розвитку, розкриттю та задоволенню різноманітних освітніх потреб, перетворенню процесу навчання в безперервний процес самовдосконалення людини; діяльнісний і творчий характер навчання, формування відносин співробітництва між усіма учасниками педагогічного процесу, розвиток нової педагогічної системи, у рамках якої від педагога вимагається не безпосередня трансляція готових знань та інформації учням, а здійснення педагогічного супроводу і допомоги в організації індивідуальної навчальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Обучение на протяжении жизни в условиях новой экономики (Серия «Актуальные вопросы развития образования») – М. : «Алекс», 2006. – 264 с.
2. Lifelong Learning in the Global Knowledge Economy: *Challenges for Developing Countries A World Bank Report 2003* The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://siteresources.worldbank.org/INTLL/Resources/Lifelong-Learning-in-the-Global-KnowledgeEconomy/lifelonglearning_GKE.pdf – 167 с.
3. Lifelong Learning: the implications for the universities in the EU/ Prepared by Prof. Nikos Kokosalakis, Prof. Maurice Kogan [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://improvingser.sti.jrc.it/default/page.gx%3fapp.page=entity.html%26app.action=entity%26entity.object=TSER0000000000003B%26entity.name=Report.doc>.
4. Recurrent Education: A Strategy for Lifelong Learning. Paris: Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), 1973 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED083365.pdf>.
5. Lifelong Learning for All. – Paris, Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), 1996. <http://www.oecd.org/dataoecd/17/11/29478789.pdf>.
6. Bartlett S. Education for Lifelong Learning // *Education Studies: essential issues* / Ed. by S. Bartlett, D. Burton. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, 2003. – 191 p.
7. Lengrand, Paul. Prospects of Lifelong Education / Paul. Lengrand, A. J. Cropley. Ed., 1979. 197 p.
8. Телегина Г. В. Образование в течение жизни: институционализация в европейском контексте и ее оценка / Непрерывное образование в политическом и экономическом контекстах / отв. ред. Г. А. Ключарев. – М. : ИС РАН, 2008. – 400 с.
9. European Commission. (2002). European report on quality indicators of lifelong learning. Brussels : Directorate-General of Education and Culture. – 95 p.

Рецензенти: **Солодка А. К.** – к.пед.н., доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського;

Тимченко А. А. – к.пед.н., доцент кафедри педагогіки середньої та вищої освіти, Інститут педагогічної освіти, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського.

© Айзікова Л. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 25.04.2012 р.

АЙЗІКОВА Лідія Володимирівна – викладач кафедри іноземних мов Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

Коло наукових інтересів: шкільна та педагогічна освіта європейських країн, компетентнісний підхід в освіті.